Repertoriul jurisprudenței

HOTĂRÂREA CURȚII (Camera a cincea)

17 septembrie 2015 *

„Recurs — Concurență — Înțelegeri — Piața cerii de parafină — Piața gaciului de parafină — Încălcare săvârșită de o societate filială deținută în proporție de 100 % de o societate-mamă — Prezumție de influență decisivă exercitată de societatea-mamă asupra filialei — Răspundere a societății-mamă care decurge în mod exclusiv din comportamentul ilicit al filialei sale — Hotărâre privind reducerea cuantumului amenzii aplicate filialei — Efecte asupra situației juridice a societății-mamă”

În cauza C-597/13 P,

având ca obiect un recurs formulat în temeiul articolului 56 din Statutul Curții de Justiție a Uniunii Europene, introdus la 22 noiembrie 2013,

Total SA, cu sediul în Courbevoie (Franța), reprezentată de É. Morgan de Rivery și de É. Lagathu, avocats,

recurentă,

cealaltă parte din procedură fiind:

Comisia Europeană, reprezentată de É. Gippini Fournier și de P. Van Nuffel, în calitate de agenți,

pârâtă în primă instanță,

CURTEA (Camera a cincea),

compusă din domnul T. von Danwitz, președinte de cameră, domnii A. Rosas, E. Juhász (raportor) și D. Šváby și doamna A. Prechal, judecători,

avocat general: domnul N. Wahl,

grefier: domnul V. Tourrès, administrator,

având în vedere procedura scrisă și în urma ședinței din 15 ianuarie 2015,

după ascultarea concluziilor avocatului general în ședința din 26 martie 2015,

pronunță prezenta

* Limba de procedură: franceza.

Hotărâre

1 Prin recursul formulat, Total SA (denumită în continuare „Total”) solicită anularea Hotărârii Tribunalului Uniunii Europene Total/Comisia (T-548/08, EU:T:2013:434, denumită în continuare „hotărârea atacată”), prin care i s-a respins acțiunea având ca obiect, cu titlu principal, anularea în parte a Deciziei C(2008) 5476 final a Comisiei din 1 octombrie 2008 privind o procedură în temeiul articolului [81 CE] și a articolului 53 din Acordul privind SEE (cazul COMP/39.181 – Ceară de lumânări) (rezumat publicat în JO 2009, C 295, p. 17, denumită în continuare „decizia în litigiu”), și, cu titlu subsidiar, anularea sau reducerea cuantumului amenzii care i-a fost aplicată.

Istoricul litigiului și decizia în litigiu

2 Hotărârea atacată cuprinde următoarele constatări:

„1 Prin decizia [în litigiu], Comisia [Europeană] a constatat că reclamanta […] și filiala sa deținută în proporție de aproape 100 %, Total France SA [(denumită în continuare «Total France»)], au încălcat, împreună cu alte întreprinderi, articolul 81 alineatul (1) [CE] și articolul 53 alineatul (1) din Acordul privind Spațiul Economic European (SEE) [din 2 mai 1992 (JO 1994, L 1, p. 3, Ediție specială, 11/vol. 53, p. 4)] prin participarea la o înțelegere pe piața cerii de parafină în SEE și pe piața germană a gaciului de parafină.

2 Destinatarii deciziei [în litigiu] sunt următoarele societăți: […], precum și reclamanta și filiala sa […]

3 Ceara de parafină este produsă în rafinării prin prelucrarea țițeiului. Aceasta este utilizată pentru fabricarea unor produse cum ar fi lumânări, produse chimice, anvelope și produse auto, precum și în industria cauciucului, a ambalajelor, a adezivilor și a gumei de mestecat [considerentul (4) al deciziei [în litigiu]].

4 Gaciul de parafină este materia primă necesară pentru fabricarea cerii de parafină. Acesta este produs în rafinării ca derivat al fabricării uleiurilor de bază din țiței. De asemenea, este vândut [unor clienți] finali, de exemplu, producătorilor de plăci aglomerate [considerentul (5) al deciziei [în litigiu]].

5 Comisia și-a început investigația după ce [o societate] a informat-o, prin scrisoarea din 17 martie 2005, cu privire la existența unei înțelegeri […] [considerentul (72) al deciziei [în litigiu]].

6 La 28 și la 29 aprilie 2005, Comisia a efectuat, în temeiul articolului 20 alineatul (4) din Regulamentul (CE) nr. 1/2003 al Consiliului din 16 decembrie 2002 privind punerea în aplicare a normelor de concurență prevăzute la articolele 81 [CE] și 82 [CE] (JO 2003, L 1, p. 1, Ediție specială, 08/vol. 1, p. 167, rectificare în Ediție specială, 08/vol. 4, p. 269), verificări la fața locului în incintele […] Total [France] [considerentul (75) al deciziei [în litigiu]].

7 În ceea ce privește Total France, verificările au fost efectuate pe baza deciziei Comisiei din 18 aprilie 2005 prin care reclamanta și toate întreprinderile controlate direct sau indirect de ea, inclusiv Total France, au fost obligate să se supună unei inspecții în temeiul articolului 20 alineatul (4) din Regulamentul (CE) nr. 1/2003 […]

8 Decizia privind inspecția [a Comisiei din 18 aprilie 2005] a fost notificată Total France la 28 aprilie 2005. Ea nu a fost notificată reclamantei.

9 Total France a primit solicitări de informații din partea Comisiei la 3 noiembrie 2005 și la 27 noiembrie 2006 și a răspuns la acestea la 23 decembrie 2005 și, respectiv, la 13 decembrie 2006. La 30 ianuarie 2007, a primit întrebări suplimentare din partea Comisiei, la care a răspuns la 4 aprilie 2007.

10 La 29 mai 2007, Comisia a transmis o comunicare privind obiecțiunile [destinatarilor deciziei în litigiu], printre care și reclamanta și Total France [considerentul (85) al deciziei [în litigiu]].

11 Prin scrisoarea din 13 august 2007, reclamanta a formulat observații ca răspuns la comunicarea privind obiecțiunile […]

12 La 10 și la 11 decembrie 2007, Comisia a organizat o audiere, la care a participat reclamanta.

13 Ulterior audierii, reclamanta a primit mai multe solicitări de informații din partea Comisiei. Solicitările din 21 decembrie 2007 și din 29 mai 2008 se refereau la cifra de afaceri a reclamantei și la cea a Total France, obținute în special pe piața cerii de parafină și pe cea a gaciului de parafină. Solicitarea din 4 aprilie 2008 se referea la realitatea încălcării la care luase parte Total France. Reclamanta a răspuns la 20 februarie, la 8 aprilie și, respectiv, la 10 iunie 2008, arătând totodată că nu avusese cunoștință despre încălcarea imputată Total France.

14 Potrivit deciziei [în litigiu], angajați ai întreprinderii Total France au participat la încălcare pe toata durata acesteia. Prin urmare, Comisia a apreciat că Total France era direct răspunzătoare pentru înțelegere [considerentele (555) și (556) ale deciziei [în litigiu]]. Comisia a afirmat că cel puțin 98 % din capitalul Total France era deținut de reclamantă și că se putea prezuma, pe această bază, că reclamanta exercita o influență decisivă asupra comportamentului Total France, întrucât cele două societăți făceau parte din aceeași întreprindere [considerentele (557)-(559) ale deciziei [în litigiu]]. Ca răspuns la o întrebare scrisă a Tribunalului, referitoare la identitatea celorlalți proprietari ai Total France, reclamanta a precizat că restul capitalul acesteia era deținut tot de ea, în mod indirect. Astfel, pe parcursul procesului s-a arătat că Total France era o filială deținută de reclamantă în proporție de 100 % în perioada în litigiu.

15 Amenzile aplicate în speță au fost calculate pe baza Orientărilor privind calcularea amenzilor aplicate în temeiul articolului 23 alineatul (2) litera (a) din Regulamentul nr. 1/2003 (JO 2006, C 210, p. 2, Ediție specială, 08/vol. 4, p. 264) […], în vigoare la data notificării comunicării privind obiecțiunile [către destinatarii deciziei în litigiu]."

3 Articolele 1 și 2 din decizia în litigiu prevăd:

„Articolul 1

Întreprinderile următoare au încălcat articolul 81 alineatul 1 [CE] și, începând de la 1 ianuarie 1994, articolul 53 din Acordul privind SEE prin participarea, în perioadele indicate, la un acord continuu și/sau la o practică concertată în sectorul cerii de parafină în cadrul pieței comune și, începând de la 1 ianuarie 1994, în cadrul SEE:

[…]

Total France […]: de la 3 septembrie 1992 până la 28 aprilie 2005 și

Total […]: de la 3 septembrie 1992 până la 28 aprilie 2005.

În ceea ce privește întreprinderile următoare, încălcarea privește de asemenea, pentru perioadele indicate, gaciul de parafină vândut clienților fina[li] pe piața germană:

Total France […]: de la 30 octombrie 1997 până la 12 mai 2004 și

Total […]: de la 30 octombrie 1997 până la 12 mai 2004.

[…]

Articolul 2

Pentru încălcarea menționată la articolul 1 se aplică următoarele amenzi:

[…]

Total France […] în solidar cu Total […]: 128 163 000 [de euro]."

4 În considerentul (577) al deciziei în litigiu, Comisia a constatat că majoritatea argumentelor Total se întemeiau pe capacitatea filialei de a acționa în mod autonom în cadrul gestionării curente a activităților sale comerciale. În considerentul (578) al deciziei în litigiu, Comisia a făcut unele aprecieri cu privire la noțiunea „activitate autonomă" a unei filiale, în special o apreciere potrivit căreia „exercitarea unei influențe decisive asupra politicii comerciale a unei filiale nu necesită o intervenție zilnică în gestionarea funcționării filialei".

5 În cadrul aceluiași considerent, Comisia a adăugat următoarele:

„În fapt, [Total] recunoaște că are un rol de coordonare instituțională și de control al orientărilor strategice și că dispune de puterea de a aproba sau de a respinge investițiile cele mai importante sau orice modificare majoră a activităților în cadrul grupului. Acest lucru dovedește că [Total], în calitate de societate-mamă, are un interes și un rol în raport cu filialele sale în calitate de acționar care dorește să își protejeze interesele financiare de proprietar și interesele în materie de strategie comercială. [Total] prezintă de asemenea o listă cu alte câteva subiecte, precum politica aplicabilă în materie de resurse umane, ținerea conturilor consolidate, stabilirea politicii fiscale a grupului și alte câteva sarcini operaționale orizontale, precum securitatea industrială, mediul, gestionarea fondurilor în condiții care respectă etica, activitățile de finanțare etc., care sunt administrate de [Total] în numele întregului grup."

6 În considerentele (579)-(582) ale deciziei în litigiu, Comisia a examinat argumentele Total întemeiate pe lipsa suprapunerii responsabilităților de conducere ale societății-mamă și ale filialei, din moment ce filiala nu ar fi primit niciodată instrucțiuni din partea societății-mamă cu privire la politica ce trebuia aplicată comercializării cerii de parafină, filiala nu ar fi informat niciodată societatea-mamă despre activitățile sale pe piața în cauză și, în sfârșit, ceara de parafină ar fi o activitate marginală atât pentru filială, cât și pentru societatea-mamă. În considerentul (585) al deciziei în litigiu, Comisia a concluzionat că elementele prezentate de Total nu erau suficiente pentru a răsturna prezumția de exercitare a unei influențe decisive care decurge din deținerea în mod direct sau indirect de către aceasta a cvasitotalității capitalului filialei sale, Total France.

Hotărârea atacată

7 Prin cererea introductivă depusă la grefa Tribunalului la 16 decembrie 2008, recurenta a solicitat, cu titlu principal, anularea deciziei în litigiu în ceea ce o privește, invocând șapte motive în susținerea concluziilor sale. Cu titlu subsidiar, ea a solicitat de asemenea eliminarea sau reducerea cuantumului amenzii care îi fusese aplicată în solidar cu Total France, invocând două motive în această privință. În

acest sens, recurenta a susținut, în esență, că nu era în măsură să exercite o influență decisivă asupra comportamentului filialei sale și că aceasta avea, astfel, un comportament autonom pe piață. Prin urmare, întrucât nu era ea însăși implicată în înțelegerea incriminată, nu îi putea fi imputat comportamentul ilicit al filialei sale. În plus, recurenta contestase durata încălcării săvârșite de filiala sa, astfel cum aceasta fusese calculată de Comisie. Prin hotărârea atacată, Tribunalul a respins toate aceste motive.

8 La punctul 73 din hotărârea atacată, Tribunalul a preluat literal aprecierile Comisiei expuse în considerentul (578) al deciziei în litigiu. La punctele 74-99 din hotărârea atacată, acesta a examinat fiecare dintre argumentele Total privind autonomia activității filialei sale și a estimat, la punctul 102 din hotărârea atacată, că Comisia considerase în mod întemeiat că recurenta nu reușise să răstoarne prezumția potrivit căreia ea exercita o influență decisivă asupra politicii comerciale a filialei sale.

9 La punctele 215-219 din hotărârea atacată, Tribunalul a examinat argumentele Total privind durata participării la încălcare a filialei acestei societăți și, la punctul 224 din hotărârea atacată, a statuat:

„În ceea ce privește exercitarea competenței sale de fond, Tribunalul concluzionează că reclamanta nu a demonstrat nicio eroare sau neregularitate în decizia [în litigiu] care ar justifica eliminarea amenzii care i-a fost aplicată sau reducerea cuantumului amenzii respective. Tribunalul consideră de asemenea că, având în vedere toate împrejurările speței, în special gravitatea și durata încălcării săvârșite de reclamantă, cuantumul amenzii aplicate acesteia este adecvat.”

Hotărârea Total Raffinage Marketing/Comisia (T-566/08)

10 Prin Hotărârea Total Raffinage Marketing/Comisia (T-566/08, EU:T:2013:423), pronunțată în aceeași zi ca și hotărârea atacată în prezenta cauză, Tribunalul a redus la suma de 125 459 842 de euro amenda aplicată filialei Total France, a cărei succesoare în drepturi este Total Raffinage Marketing SA, și a respins în rest acțiunea pe care aceasta din urmă o introdusese în paralel cu acțiunea formulată de Total, societatea sa mamă. Tribunalul a considerat că Comisia încălcase, la stabilirea coeficientului multiplicator care reflectă durata participării Total France la încălcare, principiile proporționalității și egalității de tratament, asimilând o perioadă de participare de 7 luni și 28 de zile pentru ceara de parafină și o perioadă de participare de 6 luni și 12 zile pentru gaciul de parafină cu o participare de un an întreg. În schimb, prin hotărârea atacată, Tribunalul nu a redus în aceeași măsură amenda aplicată Total.

Cu privire la recurs

11 Recursul se întemeiază pe șase motive. Prin intermediul primului și al celui de al treilea motiv, recurenta arată că, deși răspunderea sa este în întregime derivată din cea a filialei sale, Tribunalul nu a efectuat în privința sa aceeași reducere a cuantumului amenzii aplicate filialei sale ca cea de care a beneficiat aceasta din urmă. Astfel, Tribunalul ar fi agravat fără niciun temei legal sancțiunea care a fost impusă recurentei. Prin intermediul celui de al doilea motiv, recurenta susține că Tribunalul a săvârșit o eroare de drept întrucât nu a anulat decizia în litigiu pentru încălcarea de către Comisie a obligației sale de motivare. Prin intermediul motivelor al patrulea-al șaselea, invocate cu titlu subsidiar, recurenta solicită Curții ca, prin exercitarea competenței sale de modificare și ținând seama de toate împrejurările cauzei, să stabilească în privința sa o amendă în același cuantum cu cel care a fost decis în privința filialei sale.

12 Trebuie analizat mai întâi al doilea motiv și apoi primul și al treilea motiv de recurs, împreună.

Cu privire la al doilea motiv

Argumentația părților

13 Total reproșează Tribunalului că a săvârșit o eroare de drept în exercitarea controlului legalității, întrucât nu a anulat decizia în litigiu pentru încălcarea de către Comisie a obligației sale de motivare. Astfel, Comisia nu ar fi examinat argumentele prezentate de recurentă destinate să răstoarne prezumția de influență decisivă a acesteia din urmă asupra politicii comerciale a filialei sale.

14 Potrivit Total, contextul prezentei cauze este similar cu cel în care a fost pronunțată Hotărârea Elf Aquitaine/Comisia (C-521/09 P, EU:C:2011:620, punctul 167) și necesita astfel din partea Comisiei o motivare consolidată în privința motivelor pentru care aceasta considera că elementele prezentate de recurentă nu erau suficiente pentru a răsturna prezumția menționată. În acest scop, recurenta ar fi invocat mai multe elemente de probă, precum autonomia filialei sale, necomunicarea de către aceasta către societatea-mamă a activității sale pe piață și lipsa unor instrucțiuni date de societatea-mamă filialei sale pentru gestionarea activității sale. Or, Comisia nu ar fi răspuns la aceste elemente de probă, ceea ce ar constitui un viciu de motivare, mai precis o încălcare a unei norme fundamentale de procedură, pe care Tribunalul ar fi trebuit să o invoce din oficiu, un astfel de motiv fiind de ordine publică (a se vedea Hotărârea Siemens și alții/Comisia, C-239/11 P, C-489/11 P și C-498/11 P, EU:C:2013:866, punctul 321).

15 Întrucât nu a putut identifica punctele din decizia în litigiu care răspund în mod detaliat la elementele prezentate de recurentă, Tribunalul ar fi trebuit să invoce din oficiu motivul întemeiat pe lipsa de motivare a deciziei în litigiu și să dispună anularea acesteia. În loc să recurgă la un astfel de mijloc, Tribunalul ar fi expus, la punctele 75-102 din hotărârea atacată, propria apreciere cu privire la fiecare dintre aceste elemente, substituindu-se astfel Comisiei.

16 Comisia consideră că motivul menționat este inadmisibil, deoarece recurenta ar urmări prin acesta să modifice obiectul litigiului, astfel cum a fost dezbătut în fața Tribunalului, invocând pentru prima dată în fața Curții un motiv referitor la viciul de motivare a deciziei în litigiu. Potrivit Comisiei, caracterul de ordine publică al motivului întemeiat pe viciul de motivare permite instanței să îl invoce din oficiu, dar nu înseamnă că Tribunalul este obligat, sub sancțiunea anulării hotărârii sale, să controleze din oficiu toate aspectele motivării unei decizii care nu sunt invocate în fața sa.

17 Comisia arată că elementele de probă prezentate de recurentă, mai precis autonomia financiară a filialei sale, faptul că această filială dispune de propria conducere locală, lipsa de comunicare dintre societatea-mamă și filiala sa cu privire la activitatea acesteia din urmă și importanța marginală a activității la care se referea înțelegerea ilicită în cifra de afaceri a societății-mamă, constituiau argumente care erau prezentate în cadrul celui de al patrulea motiv al cererii în anulare depuse la Tribunal și care se refereau la o eroare vădită de apreciere a Comisiei în decizia în litigiu, iar nu la un viciu de motivare a acestei decizii. Tribunalul ar fi răspuns la aceste motive care urmăreau să răstoarne prezumția de exercitare a unei influențe decisive. Astfel, Tribunalul nu ar fi fost sesizat, în cadrul examinării acestui motiv al cererii introductive, cu o problemă de motivare, ci cu o problemă de fond.

Aprecierea Curții

18 Potrivit jurisprudenței Curții, obligația de motivare a actelor Uniunii, prevăzută la articolul 296 al doilea paragraf TFUE, constituie o normă fundamentală de procedură care trebuie diferențiată de problema temeiniciei motivării, aceasta din urmă ținând de legalitatea pe fond a actului în litigiu (a se vedea Hotărârea Elf Aquitaine/Comisia, C-521/09 P, EU:C:2011:620, punctul 146 și jurisprudența citată, precum și Hotărârea Gascogne Sack Deutschland/Comisia, C-40/12 P, EU:C:2013:768, punctul 46).

19 În speță, recurenta a contestat în fața Tribunalului evaluarea, în considerentul (578) din decizia în litigiu, a indiciilor pe care le invocase în scopul răsturnării prezumției de influență decisivă. Ea a susținut că Comisia a respins în mod eronat elementele prezentate în scopul demonstrării lipsei unei influențe decisive din partea sa asupra comportamentului comercial al filialei sale, fără a arăta totuși că aceasta își încălcase, în această privință, obligația de motivare a deciziei în litigiu.

20 Trebuie observat, după cum reiese din cuprinsul punctului 8 din prezenta hotărâre, că, după ce a preluat literal aprecierile Comisiei expuse în considerentul (578) al deciziei în litigiu, Tribunalul a examinat, la punctele 74-99 din hotărârea atacată, fiecare dintre argumentele Total privind autonomia activității filialei sale și, la punctul 102 din hotărârea atacată, a ajuns la concluzia că Comisia considerase în mod întemeiat că recurenta nu reușise să răstoarne prezumția menționată.

21 Or, primul aspect al celui de al doilea motiv este întemeiat, în esență, pe aceleași argumente ca și cele invocate de recurentă în fața Tribunalului pentru a contesta nu o eventuală încălcare a obligației de motivare, ci o pretinsă aplicare incorectă a prezumției de influență decisivă. Cu toate acestea, în recurs, recurenta nu critică temeinicia raționamentului Tribunalului care figurează la aceste puncte ale hotărârii atacate, ci contestă numai eroarea de drept pe care acesta ar fi săvârșit-o prin nesancționarea pretinsei insuficiențe a motivării deciziei în litigiu în privința respingerii elementelor prezentate de recurentă care urmăreau să răstoarne prezumția de influență decisivă.

22 Aspectul menționat introduce astfel în recurs un argument nou constând în contestarea caracterului adecvat al motivării deciziei în litigiu în privința aplicării prezumției de influență decisivă. În consecință, aspectul menționat trebuie declarat inadmisibil, întrucât, în cadrul unui recurs, competența Curții este, în principiu, limitată la aprecierea soluției legale pronunțate cu privire la motivele dezbătute în fața instanțelor de fond (a se vedea în acest sens Hotărârea Gascogne Sack Deutschland/Comisia, C-40/12 P, EU:C:2013:768, punctul 52).

23 Întrucât acest prim aspect al celui de al doilea motiv este inadmisibil, al doilea aspect al motivului menționat, prin care recurenta susține că Tribunalul a procedat la o înlocuire a motivării deciziei în litigiu, trebuie de asemenea să fie respins, din moment ce presupune în mod necesar o examinare a motivării deciziei amintite.

24 Prin urmare, acest motiv trebuie respins în totalitate.

Cu privire la primul și la al treilea motiv

Argumentația părților

25 Total susține că, întrucât răspunderea reținută în privința sa și obligarea sa la plata în solidar a amenzii își aveau originea numai în răspunderea filialei sale, Tribunalul, prin reducerea cuantumului amenzii aplicate filialei, fără a efectua aceeași reducere în privința societății sale mamă, a agravat sancțiunea impusă acesteia din urmă. Ținând seama de această răspundere în întregime de natură derivată, diferența dintre cuantumurile amenzilor aplicate societății-mamă și filialei sale, și anume suma de 2 704 158 de euro, ar constitui o amendă lipsită de orice temei juridic. În plus, această modificare a naturii răspunderii sale ar rezulta din hotărârea atacată, fără să i se fi acordat posibilitatea, în vreun moment al procedurii, de a prezenta observații cu privire la acest aspect, ceea ce ar constitui o încălcare a dreptului său la apărare.

26 Potrivit recurentei, situația în litigiu este aceeași cu cea în care s-a pronunțat Hotărârea Comisia/Tomkins (C-286/11 P, EU:C:2013:29), prin care Curtea, după ce a constatat că răspunderea societății-mamă era pur derivată și accesorie celei a filialei sale și depindea, astfel, de cea a acesteia din urmă, a procedat la alinierea cuantumului amenzii aplicate societății-mamă cu cel redus al amenzii aplicate filialei sale. Or, în speță, situația recurentei ar fi aceea a unei societăți-mamă a cărei

răspundere este derivată în întregime din răspunderea filialei sale. Recurenta arată că, întrucât durata participării la încălcarea în discuție care a fost reținută în privința sa nu poate fi decât identică cu cea reținută în privința filialei sale, iar reducerea amenzii aplicate filialei sale rezultă doar din reducerea acestei durate în ceea ce privește numai această societate, Tribunalul ar fi trebuit să își exercite competența de modificare, astfel cum a fost cazul în Hotărârea Comisia/Tomkins (C-286/11 P, EU:C:2013:29), și să adapteze cuantumul amenzii reținute în sarcina societății-mamă în funcție de cuantumul amenzii aplicate în final filialei sale.

27 Total adaugă că atât hotărârea atacată, cât și Hotărârea Total Raffinage Marketing/Comisia (T-566/08, EU:T:2013:423) au fost pronunțate în aceeași zi, de același complet de judecată, astfel încât Tribunalul, prin luarea deciziei de a nu modifica amenda care a fost impusă recurentei, a încălcat principiul nediscriminării între două cauze care se referă la aceleași fapte și care privesc două entități ale uneia și aceleiași întreprinderi. În plus, în cadrul competenței sale de modificare, instanța Uniunii ar fi autorizată să modifice cuantumul amenzii. În schimb, nu ar fi autorizată să modifice caracterul solidar și unic al răspunderii și al amenzii care decurge din aceasta în privința entităților care formează una și aceeași întreprindere atunci când răspunderea societății-mamă depinde în mod exclusiv de răspunderea filialei sale. Astfel, Tribunalul ar fi săvârșit o eroare de drept prin modificarea caracterului solidar și unic al răspunderii Total și a filialei sale și, în consecință, al amenzii impuse acestora.

28 Comisia apreciază că argumentația recurentei nu este fondată, întrucât se bazează pe premisa greșită potrivit căreia, prin respingerea acțiunii recurentei, Tribunalul ar fi agravat răspunderea acesteia. Or, prin respingerea acestei acțiuni, Tribunalul ar fi lăsat intacte atât răspunderea recurentei, cât și cuantumul amenzii în totalitate. Diminuarea de către Tribunal a cuantumului amenzii aplicate filialei nu ar fi avut niciun efect asupra întinderii răspunderii recurentei, care ar rămâne obligată la plata întregului cuantum al amenzii.

29 Comisia observă că simplul fapt că, pentru o parte a amenzii, Total a devenit singurul debitor față de Comisie nu constituie o modificare a amenzii care i-a fost aplicată și este doar consecința inevitabilă a deciziei luate de Tribunal, în Hotărârea Total Raffinage Marketing/Comisia (T-566/08, EU:T:2013:423), de a reduce cuantumul amenzii impuse codebitorului său. În general, situația unei societăți-mamă obligate la plata amenzii în solidar cu filiala sa nu se poate distinge de cea a altor entități juridice a căror răspundere în solidar a fost reținută și care sunt codebitoare ale amenzii aplicate. În cazurile de obligare în solidar la plata unei amenzi, reducerea cuantumului acesteia față de unul dintre codebitori ar face în mod inevitabil ca celălalt codebitor să fie singurul răspunzător pentru cuantumul aferent acestei reduceri.

30 În opinia Comisiei, o societate-mamă și filiala sa au întotdeauna posibilitatea de a introduce împreună o singură acțiune împotriva deciziei care le impune o amendă. În cazul în care societatea-mamă alege să ceară anularea și modificarea amenzii sale printr-o acțiune proprie, soluționarea acestei acțiuni ar depinde de argumentele invocate în acest scop, iar nu de eventualele argumente prezentate de filiala sa într-o acțiune paralelă. În orice caz, condițiile puse de Curte în Hotărârea Comisia/Tomkins (C-286/11 P, EU:C:2013:29) cu privire la „identitatea de obiect” dintre cererile paralele introduse de societățile-mamă și de filialele lor nu ar fi îndeplinite în speță. Deși este adevărat că atât Total, cât și filiala sa au criticat în fața Tribunalului aprecierea realizată de Comisie cu privire la durata participării la încălcare, Tribunalul ar fi redus totuși amenda aplicată filialei pe baza argumentelor pe care le-ar fi prezentat aceasta, iar nu societatea-mamă.

Aprecierea Curții

31 Prin intermediul primului și al celui de al treilea motiv, recurenta critică faptul că, în hotărârea atacată, Tribunalul nu a ținut cont de Hotărârea Total Raffinage Marketing/Comisia (T-566/08, EU:T:2013:423) prin care a fost redusă amenda aplicată Total France la 125 459 842 de euro. Ea susține că, potrivit jurisprudenței Curții care reiese din Hotărârea Comisia/Tomkins (C-286/11 P, EU:C:2013:29), Tribunalul era obligat să reducă amenda menționată și în privința Total.

32 Dreptul Uniunii în domeniul concurenței vizează activitățile întreprinderilor. Alegerea autorilor tratatelor a fost aceea de a utiliza noțiunea „întreprindere” pentru a desemna autorul unei încălcări a dreptului concurenței susceptibil de a fi sancționat în temeiul articolelor 101 TFUE și 102 TFUE, iar nu alte noțiuni, precum noțiunile „societate” sau „persoană juridică”, utilizate, printre altele, la articolul 54 TFUE (a se vedea Hotărârea Comisia și alții/Siemens Österreich și alții, C-231/11 P-C-233/11 P, EU:C:2014:256, punctele 41 și 42, precum și jurisprudența citată).

33 Noțiunea de întreprindere desemnează orice entitate care exercită o activitate economică, independent de statutul juridic al acestei entități și de modul său de finanțare. Această noțiune trebuie înțeleasă în sensul că desemnează o unitate economică, chiar dacă, din punct de vedere juridic, această unitate este constituită din mai multe persoane fizice sau juridice. În cazul în care o astfel de entitate economică încalcă normele privind concurența, răspunderea pentru această încălcare revine entității respective, potrivit principiului răspunderii personale (a se vedea Hotărârea Comisia și alții/Siemens Österreich și alții, C-231/11 P-C-233/11 P, EU:C:2014:256, punctele 43 și 44, precum și jurisprudența citată).

34 În acest context, în anumite circumstanțe, o persoană juridică care nu este autorul unei încălcări a dreptului concurenței poate fi totuși sancționată pentru comportamentul ilicit al unei alte persoane juridice în cazul în care cele două persoane fac parte din aceeași entitate economică și constituie astfel întreprinderea care a încălcat articolul 101 TFUE (a se vedea Hotărârea Comisia și alții/Siemens Österreich și alții, C-231/11 P-C-233/11 P, EU:C:2014:256, punctul 45).

35 Astfel, comportamentul unei filiale poate fi imputat societății-mamă atunci când aceasta exercită în mod efectiv o influență decisivă asupra comportamentului acestei filiale (a se vedea în acest sens Hotărârea Akzo Nobel și alții/Comisia, C-97/08 P, EU:C:2009:536, punctele 58 și 59, precum și jurisprudența citată).

36 În cazul în care o societate-mamă deține 100 % din capitalul filialei sale, există o prezumție relativă potrivit căreia societatea-mamă exercită în mod efectiv o influență decisivă asupra comportamentului filialei sale (a se vedea Hotărârea Akzo Nobel și alții/Comisia, C-97/08 P, EU:C:2009:536, punctul 60, precum și jurisprudența citată).

37 În speță, Comisia a stabilit în sarcina societății Total răspunderea pentru comportamentul Total France și le-a aplicat în solidar o amendă de 128 163 000 de euro. După cum s-a arătat la punctul 10 din prezenta hotărâre, prin Hotărârea Total Raffinage Marketing/Comisia (T-566/08, EU:T:2013:423), Tribunalul a redus amenda aplicată filialei Total France la suma de 125 459 842 de euro.

38 Curtea a decis că, în situația în care răspunderea societății-mamă este pur derivată din cea a filialei sale și niciun alt factor nu caracterizează în mod individual comportamentul reproșat societății-mamă, răspunderea acestei societăți-mamă nu o poate depăși pe cea a filialei sale (a se vedea în acest sens Hotărârea Comisia/Tomkins, C-286/11 P, EU:C:2013:29, punctele 37, 39, 43 și 49).

39 Aplicarea de către instanțele Uniunii a principiilor care decurg din această jurisprudență impune întrunirea anumitor condiții de procedură, printre care introducerea de către filială și de către societatea-mamă a unor acțiuni paralele având același obiect (a se vedea Hotărârea Comisia/Tomkins,

C-286/11 P, EU:C:2013:29, punctul 49). Curtea a precizat că noțiunea „același obiect” nu necesită o identitate a întinderii cererilor acestor societăți și a argumentelor invocate de acestea (a se vedea Hotărârea Comisia/Tomkins, C-286/11 P, EU:C:2013:29, punctul 43).

40 Trebuie constatat că, în speță, aceste condiții erau îndeplinite. Astfel, asemenea societății-mamă și filialei în discuție în cauza în care s-a pronunțat Hotărârea Comisia/Tomkins (C-286/11 P, EU:C:2013:29), atât Total, cât și Total France formulaseră o acțiune împotriva deciziei în litigiu, iar aceste acțiuni aveau același obiect, în sensul că se refereau, printre altele, la durata încălcării.

41 Deși Curtea nu s-a pronunțat în Hotărârea Comisia/Tomkins (C-286/11 P, EU:C:2013:29) decât cu privire la posibilitatea de a ține seama, în cadrul unei acțiuni introduse de o societate-mamă a cărei răspundere este în întregime derivată din cea a filialei sale, de rezultatul acțiunii introduse de aceasta din urmă, reiese totuși din jurisprudența Curții, în special din Hotărârea Areva și alții/Comisia (C-247/11 P și C-253/11 P, EU:C:2014:257, punctele 136-138), că atunci când cerințele procedură menționate la punctele precedente sunt întrunite, societatea-mamă a cărei răspundere este în întregime derivată din cea a filialei sale trebuie, în principiu, să beneficieze de o eventuală reducere a răspunderii filialei sale care fusese stabilită în sarcina sa.

42 În consecință, Tribunalul a săvârșit o eroare de drept prin neluarea în considerare a rezultatului Hotărârii Total Raffinage Marketing/Comisia (T-566/08, EU:T:2013:423).

43 Rezultă că primul și al treilea motiv de recurs sunt întemeiate.

44 Prin urmare, este necesar să se anuleze hotărârea atacată, întrucât Tribunalul nu a procedat la alinierea cuantumului amenzii impuse Total cu cel al amenzii impuse Total France.

45 În aceste condiții și ca urmare și a hotărârii pronunțate în aceeași zi în cauza Total Marketing Services/Comisia (C-634/13 P, EU:C:2015), nu este necesar să se examineze motivele subsidiare de recurs, respectiv al patrulea-al șaselea motiv.

46 În conformitate cu articolul 61 primul paragraf a doua teză din Statutul Curții de Justiție a Uniunii Europene, în cazul în care recursul este întemeiat, Curtea poate, în situația în care anulează decizia Tribunalului, să soluționeze în mod definitiv litigiul atunci când acesta este în stare de judecată. Aceasta este situația în speță.

47 Pe baza considerațiilor cuprinse la punctele 38-44 din prezenta hotărâre, este necesară reducerea cuantumului amenzii impuse Total până la nivelul celei aplicate filialei sale, Total France, astfel cum aceasta a fost stabilită la punctul 1 din dispozitivul Hotărârii Total Raffinage Marketing/Comisia (T-566/08, EU:T:2013:423).

48 Prin urmare, cuantumul amenzii aplicate Total în solidar cu Total France la articolul 2 din decizia în litigiu trebuie stabilit la suma de 125 459 842 de euro.

Cu privire la cheltuielile de judecată

49 Potrivit articolului 184 alineatul (2) din Regulamentul de procedură al Curții, atunci când recursul nu este fondat sau atunci când recursul este fondat, iar Curtea soluționează ea însăși în mod definitiv litigiul, aceasta se pronunță asupra cheltuielilor de judecată.

50 Potrivit articolului 138 alineatul (1) din același regulament, aplicabil procedurii de recurs în temeiul articolului 184 alineatul (1) din acesta, partea care cade în pretenții este obligată, la cerere, la plata cheltuielilor de judecată. Articolul 138 alineatul (3) din același regulament prevede, în plus, că în cazul în care părțile cad fiecare în pretenții cu privire la unul sau mai multe capete de cerere, fiecare parte

suportă propriile cheltuieli de judecată. Totuși, în cazul în care împrejurările cauzei justifică acest lucru, Curtea poate decide ca, pe lângă propriile cheltuieli de judecată, o parte să suporte o fracțiune din cheltuielile de judecată efectuate de cealaltă parte.

51 În această privință, ținând seama de împrejurările speței, este necesar să se decidă că Total suportă trei pătrimi din cheltuielile de judecată ale Comisiei și din propriile cheltuieli de judecată efectuate în cadrul recursului și al procedurii în fața Tribunalului, iar Comisia suportă o pătrime din propriile cheltuieli de judecată și din cele efectuate de Total în legătură cu aceste două proceduri.

Pentru aceste motive, Curtea (Camera a cincea) declară și hotărăște:

1) Anulează Hotărârea Tribunalului Uniunii Europene Total/Comisia (T-548/08, EU:T:2013:434) în măsura în care Tribunalul nu a procedat la alinierea cuantumului amenzii impuse Total SA cu cel al amenzii impuse Total Raffinage Marketing SA prin Hotărârea Total Raffinage Marketing/Comisia (T-566/08, EU:T:2013:423).

2) Respinge în rest recursul.

3) Stabilește cuantumul amenzii aplicate Total SA în solidar cu Total Raffinage Marketing SA la articolul 2 din Decizia C(2008) 5476 final a Comisiei din 1 octombrie 2008 privind o procedură în temeiul articolului [81 CE] și a articolului 53 din Acordul privind SEE (cazul COMP/39.181 – Ceară de lumânări) la 125 459 842 de euro.

4) Total SA suportă trei pătrimi din cheltuielile de judecată efectuate de Comisia Europeană și din propriile cheltuieli de judecată aferente prezentului recurs și procedurii în primă instanță.

5) Comisia Europeană suportă o pătrime din propriile cheltuieli de judecată și din cele efectuate de Total SA aferente prezentului recurs și procedurii în primă instanță.

Semnături